

DUBRAVKA IVŠIĆ MAJIĆ i PERINA VUKŠA NAHOD

Je li pristojno sjediti na *stolu*?

Standardna hrvatska riječ za ‘dio namještaja na kojemu se sjedi’ jest *stolac* ili *stolica*. Nije teško zaključiti da su to izvedenice od riječi *stol*. U suvremenome standardnom jeziku *stol* je ‘dio namještaja za kojim se sjedi ili radi’, no u prošlosti je riječ *stol* značila i 1. ‘stolac, stolica’, 2. ‘prijestolje’, 3. ‘prijestolnica’, 4. ‘sjedište (vlasti, uprave i sl.)’.

Riječi *stol*, *stolica*, *stolac* slavenskoga su podrijetla. Formalne istovrijednice mogu se naći u većini slavenskih jezika, no značenja su se ispremiješala, npr. u slovenskome je *stol* ‘stolac, stolica’, *stolec* je ‘stolčić’, a *stolica* ‘katedra; glavni grad’. U ruskome je *стол* ‘stol’, *столица* ‘glavni grad’, dok je u češkome *stůl* ‘stol’, *stolec* je ‘stolić; prijestolje’, a *stolice* je ‘stolac, stolica’.

I u hrvatskim dijalektima u značenju ‘stolac, stolica’ nailazimo na odraze slavenskih riječi *stolac*, *stolica*, *stol*. U kajkavskim govorima u značenju ‘stolac, stolica’ prevladava odraz u muškome rodu: *stolec* (Mursko Središće, Varaždin, Sveti Đurđ, Đurđevac, Gola, Podravske Sesvete, Sveti Ivan Zelina, Cerje, Žabno, Odra), rjeđe *stolac* (Šenkovec) s mnogim fonološkim inačicama. U štokavskim govorima nailazi se na odraze u muškome (*stolac*, npr. Siče) i ženskome rodu (*stolica*, npr. Podravski Podgajci), a u slavonskim, baranjskim i srijemskim govorima uz *stolicu* i *stol* može značiti ‘stolac, sjedalo, sjedalica’. Na samome jugu, u Dubrovniku, za ‘stolac, stolicu’ kaže se *stolić*. U ličkim pak govorima *stolica* može značiti ‘niski okrugli stol’ ili ‘stolac, stolica’.

U čakavskim se govorima za ‘stolac, stolica’ u pravilu rabe posuđenice iz grčkoga *καθέδρα* [*kathédra*] ‘stolac, sjedalo’. Najčešći je odraz *katrida*, kako je primjerice u govorima Poveljane, Rivnja, Kolana, Vrbovske, Veloga Grablja, Kukljice, Pučišća, Pitava i Zavale, a pojavljuju se i inačice *katriga* (Korčula, Hvar), *kantrida* (roverski govori u Istri, Grobnik, Crikvenica, Novi Vinodolski, Senj), *kantriga* (Boljun, čakavski gacki govori), *kantriega* (Orbanići), *kariga* (Medulin), *kratida* (Novalja). Odrizi te grčke riječi potvrđeni su i u štokavskim govorima: *katriga* (Lič, Škabrnja, Benkovac, Studenci, Makarsko primorje, Opuzen) te kajkavskim gorskokotarskim govorima: *katrija* (Čabar), *kantrejda* (Delnice). Grčka riječ *καθέδρα* [*kathédra*] posuđena je i u standardni jezik kao *katedra* ‘stol za kojim nastavnik predaje; nastavna i znanstvena jedinica na fakultetu’, a nalazi se i u izvedenici *katedrala* (izvorno ‘stolna crkva’).

Dosad spomenuti leksemi (*stolica*, *stolec*, *katrida* i sl.) uvijek označuju ‘komad namještaja za sjedenje s naslonom’, no često se sjedi i na sjedalima bez naslona. Stolci bez naslona mogu biti viši ili niži, često na njima sjede samo djeca, a starijima služe da ih stave pod noge.

U kajkavskim govorima viši stolac bez naslona najčešće se naziva *štokrl* (Đurđevac, Varaždin), odnosno inačicama *štokrlin* (Mursko Središće, Sveti Đurđ, Šenkovec, Cerje),

štokrlen (Šenkovec). U štokavskim gorskokotarskim govorima također se pojavljuje *štokrl* u značenju ‘stolica bez naslona’. Ishodište je tih riječi austrijskonjemački *Stockerl*.

U štokavskim slavonskim, baranjskim i srijemskim govorima u značenju ‘(kuhinjski) stolac bez naslona’ potvrđeni su leksemi *hoklica*, *hokl*, *hokli*, *hokla*, *hokrla*. Njihov je izvor austrijskonjemački *Hockerl*.

Kao naziv za ‘manji, niži stolac bez naslona’ u kajkavskim se govorima pojavljuje *šamrl* (Varaždin, Đurđevac), odnosno inačice *šamrlin* (Varaždin, Žabno, Odra, Sveti Ivan Zelina, Gola, Šenkovec, Cerje, Đurđevac), *šamrlen* (Sveti Đurd), *šamrlek* (Šenkovec, Đurđevac), *šamlek* (Mursko Središće). I u štokavskim govorima – slavonskim, baranjskim i srijemskim – u značenju ‘niska klupica bez naslona’ rabi se leksem *šamrl*, uz inačice *šamrla*, *šamrlica*, *šamla*, *šamlica*, *šamedla*, *šemica*. Ishodište je tih riječi austrijskonjemački *Schamerl*. U njemački je ta riječ dospjela iz latinskoga *scamellum*, što je umanjena od *scamnum* ‘stolac, stolica’.

Latinska riječ *scamnum* kraćim je putem dospjela u čakavske govore: preko sjevernih talijanskih govora dala je *škanj* (Blato, Medulin) s izvedenicama *škanjić* (Grobnik, roverski govori u Istri, Orbanići, Crikvenica), *škanjič* (Kukljica), *škanjel* (Hvar, Dračevica) i *škanjet* kako je u Blatu, ali i u štokavskim govorima Imotskoga i Bekije. Uz posredništvo dalmatoromanskoga latinski *scamnum* odrazilo se kao *škamo* (Kukljica), s izvedenicama *škamlić* (Kolan, Novalja, Vrgada, Pitve, Zavala, Velo Grablje, Pučišća), *škamlič* (Kukljica), *škamić* (Povljana, Pražnice), *škamblica* (Šmrika i Kraljevica).

Dubrovčani za ‘stolac bez naslona’ kažu *tovjelica*. Smatra se da je izvor te riječi lat. *tabella* ‘pločica’ (umanjena od *tabula* ‘ploča’), a glasovni razvoj pokazuje da je u hrvatski dospjela preko dalmatoromanskoga. U standardnome jeziku i žargonu te su latinske riječi dale *tabela*, *tablica*, *tableta*, *tablet*.

U čakavskim te nekim štokavskim govorima u značenju ‘niski stolac bez naslona’ čuje se i *bančić* (čakavski: roverski govori u Istri, Novi Vinodolski, Ošljak, Kukljica, Kolan, Povljana, Šmrika, Kompolje, Dračevica, Velo Grablje, Blato te štokavski: Studenci, Benkovac, Škabrnja, Metković) odnosno *bancić* (Senj, Hvar) ili *banket* (Korčula). Te su riječi umanjene leksema *banak*, koji se u većini čakavskih (Orbanići, Grobnik,

Crikvenica, Kraljevica, Novalja, Novi Vinodolski, Rivanj, Senj, Šmrika, Vrgada, Pitve, Vrbovska) i nekim štokavskim govorima (lički govori, Benkovac, Škabrnja, Imotski, Metković, Dubrovnik) upotrebljava u značenju 'klupa'. I u čakavskim i štokavskim govorima, premda je najčešće značenje 'klupa za sjedenje', *banak* može značiti i 'sjedalo u barci', zatim 'stol', 'prodajni stol', 'školsku ili stolarsku klupu' te 'ostatak pri dijeljenju karata' ili 'ulog u kartaškoj igri ajnc'. Riječ *banak* posuđenica je iz romanskih govora, koja ima ishodište u germanskim jezicima (usp. starovisokonjemački *banc* 'tezga, klupa'). Ta je riječ dospjela i u standardni jezik kao internacionalizam *banka* 'ustanova koja posreduje u novčanome prometu i dr.' U starotalijanskome riječju *banco* označavala se klupa ili stol na kojemu su mjenjači i posuđivači novca obavljali transakcije.

Riječ *klupa* naslijeđena je slavenska riječ, a njezini su odrazi najrasprostanjeniji u kajkavskim govorima. U njima rijetko dolazi samo u ženskome rodu (*kloupa*, Mursko Središće), češće samo u muškome rodu (*klop*, Cerje, Gola, Molve, Žabno), a u nekim govorima supostoje oblici u muškome i ženskome rodu (*klop/klupa*, Varaždin, Sveti Đurđ). Leksem *klopica*, pak, u govoru Svetoga Ivana Zeline znači 'visoka stolica bez naslona', a leksem *stolica* u govoru Podravske Sesveta 'mala klupica bez naslona'. *Klupa* se pojavljuje i u štokavskim govorima, obično uz *banak*. U nekim se govorima razlikuje *klupa* i *banak* – primjerice u govoru Mrkoplja u Gorskome kotaru leksem *klupa* rabi se za klupu u kući, dok se za klupu u crkvi kaže *banak*.

Bez obzira na to kako zovete komad namještaja na kojemu sjedite, bio on visok ili nizak, s naslonom ili bez naslona, važno je samo da ne *sjedite na dvije stolice*.

Preplatite se na sedmo godište *Hrvatskoga jezika!*

Preplatiti se možete putem e-adrese hrjezik@ihjj.hr ili mrežnih stranica knjige.ihjj.hr. Uplate se šalju na račun u Privrednoj banci Zagreb: HR6023400091110616363 s naznakom „za *Hrvatski jezik*". Svi pretplatnici postaju članovi Kluba pretplatnika časopisa *Hrvatski jezik* te ostvaruju pravo na 40 % popusta na sva institutska izdanja.